

ÇUKÇA FIKRALARI

Anecdotes de "Tchouktcha"

Yrd. Doç. Dr. İsmet ÇETİN**

ÖZET

Kuzey Batı Sibirya'da, Çukça Yarımadası ve Kamçatka yarımadasında yaşayan bir grup olan Çukçalar, kendilerine maledilerek anlatılan fıkralar ile bilinirler. Sovyet döneminde Sovyetler Birliği sınırları içinde bütün topluluklar arasında yayılan Çukça fıkraları, Türkiye'de Karadenizli ve Karatepli fıkraları ile benzerlikler göstermektedir.

Anahtar Kelimeler

Çukça, Fıkra

ABSTRACT

Çukças who live in northwest Siberia, Çukça and Kamçatka Peninsulas are know by are anecdotes which are attributed to themselves. Spread among the borders of Soviet Union during the Soviet time are simillar to Black Sea and Karatepe anectodes.

Key words

Çukça, anectode

Kazakistan Cazuşılar Odağı'nın davetlisi olarak, 2000 yılında Sabit Mukanov'un 100. Doğum Yılı Toyuna katılmak üzere Rusya Federasyonu, Kırgızistan, Özbekistan ve Karakalpakistan'dan gelen konuklarla Kazakistan'da birlikte olduk. Moskova'da yaşayan Kırgızistanlı bir araştırmacı, altı ay Çukçaların içinde yaşadığını ve bunların Türk kökenli olduğunu anlatıyordu. Bu bilgilere, kendisinin altı ay Çukçalar ile birlikte yaşadığını ve araştırma yaptığından sonra ulaştığını, böyle bir kanaate sahip olduğunu söylemişti. . Hayat tarzları, konuştukları dil ve orada yaşayan diğer topluluklarından ayrı olduklarının şuurunda olan Çukçaların "Uttık Tanu" adlı müzeleriyle Kazak ve Kırgız Türkçesi'ne yaklaştıklarını dinlemiştim. Sovyetler Birliği'nin hemen her yerinde, özellikle Ruslar arasında yazılı ve sözlü gelenekte yaşayan bu fıkralar, Türkiye'de Karadenizli çevresinde anlatılan fıkralara benzemektedir. Şu fıkra dikkatimi çek-

mişti:

Çukça yan yana dört çukur kazar. Çukurları ne için kazdığını sordukları zaman fotoğraf çektireceğini, bunlardan birisini pasaport, birisini öğrenci belgesi, birisini parti, birisini de saklamak için çektireceğini söyler.

Dünyada en az nüfusa sahip olan topluluklardan biri olan Çukçalar, Çukot Bölgesinde, Rusya Federasyonu'nun kuzey-doğusunda kendi adı ile anılan Çukot yarımadası merkezli çevrede yaşamaktadırlar. Bu bölgede yaşayan yerli ahaliye Çukçi, Çukça veya Çukçe adı verilmektedir. 1930 yılına kadar Rus göç alanı olarak seçilen Çukçi Yarımadası, bu yıldan itibaren Çukotisky Natsionalny Okruk adı ile Sovyetler Birliğine bağlı bir idare merkez oldu. 1953 yılında ise SSCB'nin Magadan vilayetine (Oblis) bağlandı. Bölgeye Rus nüfusunun iskan edilmesi ile beraber yerli nüfusu meydana getiren Çukçalar, yarımadanın çevresinde bulunan Vrangel, Aion, Ratmanov

* Gazi Ü. Eğitim Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. Öğretim Üyesi.

adalarına yerleştiler. Bölgede, Eskimo, Lamut, Evenki, Koryak Saha Türkü ve Yukagir'ler yaşamaktadır. Bölgede 47.000 kişi yaşamakta olup, bunların içinde Çukça nüfusu yaklaşık 11000 kişidir.

Çukçaların ilk atalarının Eskimolar ile Yukagirlerin olduğu ileri sürülmektedir. Ancak, Asyalı kavimlerin tarihin çok önceki zamanlarında kuzeye göç etmeleri ve Bering Boğazı'ndan Alaska'ya geçmeleri düşünülrse, yarımadanın ilk yerlilerinden Çukçaların da Asyalı, hatta Turanî oldukları düşünülür.

Hıristiyanlığın yaygın olduğu bu bölgede, kapalı toplum hayatını yaşayan Çukçalar, eski dinî inançlarını korumuşlardır. Şamanî inanca mensup olan Çukçalar, balıklılık ve ren geyiği yetiştiricili yapmaktadır.

Çukot bölgesi yerlilerinin dili Çukça dilleridir. Çukça veya Çukot dilleri, Çukçi Yarımadası'ndan daha güneyde bulunan Kamçatka'ya kadar olan bölgede yayılmıştır. Çukça dili, Asıl Çukca (Doğu-Enminmen), Koriak veya Koryak (Batı-Munligran), Kamçadal (Güney-Hatır) adlarıyla üç gruba ayrılmaktadır.¹ Meydan Larousse'de verilen bilgiye göre Ural Altay dil ailesinden Ural grubuna girmektedir. . Gramer yapısı yönünden İnkorporatifti dillerinden olan Çukça dili, 1931 yılında yazı dili olarak ortaya çıkmıştır.²

Kazakistan'da Asan Kaygu, Aldar Köse ve Nasreddin Hoca çok tanınan ve her söyledikleri, haklarında her anlatılan kıssaların hikmetlerle dolu olduğu ve saygı duyulan, mübarek sayılan şahsiyetlerdir. Akıllılık, kurnazlık ve kahramanlık vasıflarını taşıyan bu şahsiyetler/tipler yanında çeşitli fıkra tipleri olmakla beraber, bunlar mahallî tipler

olup geniş çevrede tanınmamakta/bilinmemektedir. Ancak, bunların dışında, Türkiye'de Karatepeli fıkralarına ve karatepeli fıkra tipine benzeyen Çukçalar ve Çukça fıkraları yaygın olarak anlatılmaktadır. Özellikle Sovyetler Birliği döneminde Rusça eğitim alanlar arasında anlatılan bu fıkralar, Bağımsızlıktan sonra unutulmaya başlanmış. Rusça fıkra külliyatlarında yer alan fıkralar, eğlenceye yönelik internet sayfalarında da yayınlanmaktadır. "*Çukça fıkralarını S.S.C.B. zamanında hemen herkes biliyordu. Birlik dağıldıktan sonra yetişen yeni nesil, eskiler kadar Çukça fıkraları bilmiyorlar ama anlatıldığı zaman zevkle dinliyorlar. Artık bu Çukça fıkraları ancak fıkra antolojilerinde kalmıştır. Bir de internette "yes bebi ile mail ru" dosyalarında vardır.*"³

Çukça fıkralarının Türkiye'ye binlerce kilometre uzakta olan Çukça/çukçi/Çukçeler ile zaman zaman benzer duygulara sahip olduğumuzu, benzer şeylere güldüğümüzü; insanoğlunun müştereklerinin küçümsenmeyecek kadar bir ortak şuur oluşturduğunu göstermesi bakımından önemli olduğunu söylemeliyiz.

Fıkra Örnekleri⁴

1. *Rusun biri yukarı doğru zıplamaya çalışan bir Çukçanın yanından geçerken sorar:*

-Ne yapıyorsun?

-Ağacın yüksekliğini ölçmeye çalışıyorum.

-Yere koyup ölçsene!

-Yere koyarsam yatık(enini) ölçmüş olurum.Ben boyununu ölçmek istiyorum.

1. *Çukça hava alanına gitmiş. Memur sormuş:*

- Nereye uçmak istiyorsunuz?

-Çantam nereye uçuyorsa bende oraya uçmak istiyorum.

2. Çukça bir çukurcuktan su içmek istemiş, yanından geçen birisi;

-Oradan su içilmez, mikrop çok demiş. O,da

-Orada mikrop yok çünkü az önce bisikletle geçerek hepsini öldürdüm.

3. Çukça mağazaya girerek sormuş:

-Sizde renkli televizyon var mı?

-Evet.

- O zaman bana kırmızısını verin.

4. Çukçaya ;

- Biliyor musun senin karın birile-riyle geziyor, diye söylerler.Çukça ise;

- Bırak gezsın,kalın giyindi, diyerek cevap verir.

5. Magadan'a gitmek için trene binen İki Çukçadan birisi biletiye sormuş:

- Bu tren beni Magadan'a kadar götürür mü?

- Hayır.

İkincisi sormuş;

-Ya beni?

6. Moskova'da yaşayan Çukçanın akrabaları buradaki hayat tarzını öğrenmek için sorarlar;

-Nasıl yaşıyorsun?

- Üç odalı ev aldım, orda yaşıyorum.

-Ne yapacaksın o kadar odayı?

-Nasıl ne yapacağım? Birincisine çadır kurdum, ikincisine çadır kurdum, üçüncüsüne de çadır kurdum .

- Tuvalet nerede?

- Nasıl nerede? Çadırın arkasında bir de kırmızı ceket aldım. Zorla paltoya sığıdı. Sadece bir problem var köpekler mersedesi çekmek istemiyor

7. Çukça bir işe girmek istemiş, form doldururken imza yerine üç tane haç işareti koymuş.

-Bu ne yine? diye sorulduğunda,

- İsim, soyadı,okul başarı puanı.

8.Çukçayla Rus ava çıkmış. Kapanları kurmuşlar ve sabah tekrar kontrole gelmişler. Çukçanın kapanında hayvan

var, fakat Rusunkinde bir şey yokmuş. ikinci gün yine aynı şey olmuş. Üçüncü gün Rus erken kalkmış Çukçanın kapanındaki hayvanları alarak kendi kapanına koymuş ve bu hayvanların yerine başka şey koymuş. Bakmaya gidince Rus kapandan hayvanları çıkarırken Çukça;

- Ne kadar kurnaz hayvanmış kendisi kaçmış derisini bırakmış.

9.Çukçalar Çinlilerle savaşıyorlar. Çinliler haritada Çukçaların yaşadıkları yeri bulamıyorlar; sadece bir nokta buluyorlar ve bu noktaya gidip baktıklarında sadece 3 çadır görüyorlar. İçeri girerek soruyorlar;

- Siz Çukça mısınız?

- Evet.

- Biz Çinliler milyarlarcayız. Siz ise 3 çadırsınız, ne yapacaksınız?

-Evet biz de bu kadar insanı nereye gömeceğimizi düşünüyoruz.

10.Çukçaya sormuşlar:

-Avdan gelince ne yaparsın?

-Karımı severim.

-Sonra ne yaparsın?

-Karımı severim.

-Ya, sonra?

- Kayaklarımı çıkartırım.

11. Çukça Rus kadınla evlenmiş. Komşuları sormuş:

- Rus karın nasıl?

-İyi fakat kirli, her gün elini yüzünü yıkıyor.

12. Çukça gece patates dikiyormuş. Sebebini sorduklarında;

-Patates böceği görmesin diye, cevap vermiş..

13. Çukçanın birini cezaevine kapatmışlar.Oradakilerden biri sormuş:

-Arkadaş suçun ne?

-Çalışma saatinde pencereyi açtım.

-Nerede çalışıyordun ki?

-Denizaltı gemisinde.

14.Çukça karakolda nöbet tutuyor-

muş.Kendine birisinin yaklaştığını işitmiş. Silahını sese yönelterek, gür bir sesle bağırmış:

-Dur, kim geliyor? Çabuk söyle parola?

-Defol diye cevap gelmiş karanlığın içinden.

-Geç demiş, ah çekerek; iki yıldır parola değişmemiş

15. Bir gün Çukçanın birisi odasında oturmuş bir şeyler yazıyormuş. Bunu gören doktor yaklaşarak sormuş:

-Ne yapıyorsun?

-Kendime mektup yazıyorum.

-Peki içinde ne yazıyor?

-Deli misin sen, daha mektubu almadım ki. İçinde ne yazdığını nerden bileyim?

16.Bir gün Çukçalar odalarında toplanıp sırayla duvardaki delikten içeri bakıyorlarmış. Bunu gören doktor da delillerle sıraya girerek duvardaki delikten bakmış fakat bir şey görememiş.Tekrar sıraya girip tekrar bakmış yine bir şey göremeyince oradakilerden birine sormuş:

- Ne var o delikte, iki kere baktım bir şey göremedim?

-Deli misin sen? Ben 10 yıldır bakıyorum hâlâ birey göremedim.

17.İki Çukça havuza yüzmeye gitmişler fakat havuz boşmuş. Sonra aralarında iddiaya tutuşmuşlar. Bir tanesi:

-Şu tramlenden aşağı bir bardak suyun içine atlar hiçbir şey olmadan çıkarım deyince , diğeri;

-Hadi.... demiş ve tramlenin altına bir bardak su koyarak;

-Atla da görelim...! demiş.Diğeri;

- Ben manyak mıyım? Ya, ben atladıktan sonra o bardağı oradan alırsan "ben ne yaparım".

18. İki Çukça akıl hastanesinden kaçmış ve ellerinde fenerle karanlıkta

ilerliyorlarmış. Arkadan polislerin geldiğini işitince koşmaya başlamışlar. Arkadaşı birden elinden el fenerini düşürmüş, fenerin ışığı gökyüzünde bir direk gibi görünmüş. Bunu gören birincisi değerine:

- Hadi, şu direğe çıkıp polisleri atlatılm demiş. Diğeri ise:

-Sana güvenmiyorum, ben tepeye çıkınca sen arkandan gelmez ve ışığı söndürürsen ben düşmekten korkuyorum demiş.

19. Akıl hastanesinin tamir edilmesi için Çukçaları başka şehre nakletmek gerekiyormuş. Çukçaları uçağa bindirmişler ve yanlarına sadece bir doktor verebilmişler.Uçak uçmaya başlamış fakat bir zaman sonra Çukçaların gürültüsü yüzünden doktorun başı ağrıyaya başlamış. Bakmış köşede Çukçanın biri sakince oturuyor.Yanına çağırarak;

- 10 dakikalığına bu arkadaşlarına öğretmen ol geliyorum demiş.

10 dakika sonra gelince bakmış ortada öğretmen olandan başka kimse yok

- Arkadaşların nerede?

- Sen beni onlara öğretmen yapmadın mı

-Evet.

-Ben de onları teneffüse çıkardım.

20.Bir gün Çukça mağazaya girmiş. Bir televizyonun fiyatını sormuş.

Ancak satıcı; "Biz Çukçalara televizyon satmıyoruz " demiş.

Çukça, bu benim Çukça olduğumu nasıl anladı diye ertesi gün şık bir elbise giyinerek mağazaya tekrar gitmiş.

-Affedersiniz.Televizyonunuzun fiyatını öğrenebilir miyim demiş.

Satıcı;

-Satmıyoruz dedim ya demiş.

Çukça, yahu, bu benim Çukça olduğumu nasıl anladı diye düşünmüş. Ertesi gün bu kıyafetini de değiştirerek yine

aynı mağazaya girerek sormuş.

-Affedersiniz.televizyonun fiyatını öğrenebilir miyim demiş.

Mağaza sahibi yine;

- Biz Çukçalara satmıyoruz, demiş.

-Affedersiniz, ben buraya üç defa kıyafetimi değiştirerek geldim.Nereden bildiniz benim Çukça olduğumu?, demiş.

Satıcı;

- Bu bir televizyon değil,o bir buz dolabıdır da ondan, demiş.

21.İki Çukça bir gün dolaşırken bir birine sormuşlar:

-Sen neyi seviyorsun?

-Ben salatalık turşusunu seviyorum.

-Neden yemiyorsun?

-Kafam kavanoza sığmıyor da onun için salatalığı yiyemiyorum, diye cevap vermiş.

22. Rus, Kazak, Çukça, Yahudi, Özbek bir arada oturuyorlarmış.Yahudi telefonu önüne alarak şöyle demiş:

-Kim üç gün yemek yemeden dayanırsa, dayanana şahsa hediyem var. Dayanamayan şahıs bana telefon ederek haber verir, demiş. Bunlar anlaşmışlar.

Bir gün geçince Özbek telefon açar, karnım acıktı, yemek istiyorum der.

İkinci gün Rus telefon açar,karnım acıktı, yemek istiyorum der.

Üçüncü güne yetişmeden Kazak telefon açar,yemek istiyorum, karnım acıktı der.

Dört gün geçer, beş gün, altı gün derken bir hafta Çukçadan haber yok.Yahudi Çukçanın kapısına yaklaşarak anahtar deliğinden bakar ve Çukçayı görür. Çukça iki ayağını kucaklamış ve telefon etmeyi bilmediği için telefona sesleniyormuş:

- Telefona! Telefona! Çukça yemek istiyor,karnı çok acıktı .

23.Bir gün Çukçalardan biri Rus-

ya'ya gider. Oradaki arkadaşlarıyla anlaşıp ona Kamyon alırlar. Sonra Çukça Kamyonu alıp memleketine döner. Bir ay sonra Çukça Rusya'ya tekrar gelir ve tekrar arkadaşlarıyla görüşür Çukçaya sorarlar;

-Hey! Arkadaş önceki Kamyon nerede?

- Memlekette duruyor, der.

-Nasil çalışıyor mu?

-Evet çok güzel çalışıyor, Farları bütün ormanı aydınlatıyor, Sinyalleri halkı uyandırıyor. Ama tek kötüsü hiç köpek kalmadı. Arkadaşları neden diye sorduklarında Çukça;

-Kamyonu çeken köpeklerin hepsinin nefesi kesilip öldüler de, der.

23. Bir gün Çukça Moskova'daki hayvanat bahçesine gider. Hayvanat bahçesini bir güzel dolaşıp memleketine döner. Memleketine gelince herkes Çukçaya Moskova'da ne gördüğünü sorarlar: Çukça,

- Hayvanat bahçesine gittim, der.

-Orada ne gördün, diye sorarlar.

-Zürafa gördüm, der.

-Nasil bir şey diye, sorarlar.

-Geyiği bilirsiniz ya?

-Evet biliyoruz, derler.

-Ona çok benziyor, sadece boynuz uzun ve boynuzu yok.

-Öyle mi? der hepsi.

- Sonra başka ne gördün.

-Deve gördüm.

-O nasıl bir şey?

-Geyiği bilirsiniz ya?

- Evet biliriz.

-Ona çok benziyor sadece boynuzu yok, sırtında iki hörgücü var.

-Öylemi?

-Daha ne gördün?

-Kobra yılanı gördüm.

-O ne?

-Geyiği biliyorsunuz ya?

-Evet biliyoruz.

-Ona hiç benzemiyor, benzeyecek de yeri yok der.

24. Çukça sesli sesli düşünür. O anda televizyonda reklamlar vardır. Çukça da yalandır diye seslenir, yanındaki arkadaşı nerden anladın der? Nasıl anlamam ki ben bu şampuanla yedi defa yıkadım, kepeğim olduğu gibi kaldı. Arkadaşı sorar:

-Artık ne yapmayı düşünüyorsun der.

-Artık şapkamı çıkarıp kafamı öyle yıkayacağım der.

25.KSRO (Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti) halk milletvekilinin 3. kongresinde Çukotskiden gelen milletvekilinden yanında oturan adam sormuş:

-Konuştuğu anda kimi eleştiriyorsunuz?

-Rusya'daki Çar Hükümetini.

-Ne için?

-Amerika'ya Çukotski'yi değil, Alaska'yı sattığı için.

26. Çukçalara fotoğrafçı geliyor. Hepsinin fotoğrafını çekip, bakıyor ama hepsinin siması aynı, Fotoğrafçı meğer fotoğrafların hepsini bir filmden çoğaltmış. Fotoğrafların hepsini dağıtmış. Bir Çukça bakıyor ve şaşkın bir şekilde ;

-Yüz benim, ama gömlek benim değil.

27. Çukça bir gün arkadaşının çadırına girmiş. Bakmış, arkadaşısı alçılar içinde yatıyor:

-Ne oldu?

-Olimpiyatlara hazırlanıyordum 10 metrelik trampolenden havuza atlıyordum.....

-Ne o yoksa buzunu delmeyi mi unuttun?

-Hayır, Çukça akıllı, Çukça unuttu.

-O zaman ne oldu ya?

-Buzu deldim ama çıkana kadar tekrar buz tuttu.

28. Nehrin kenarındaki tundrada yolda kalmış aç ve sinirli Jeolog nehrin kenarında balık tutan Çukçayla karşılaşır. Açlıktan ölmek üzeri olan jeolog Çukçaya sormuş:

- Çukça bana balık ikram etsene.

-Veremem. Başmüdür izin vermiyor.

-Çukça bu bölgenin baş müdürü kim?

-Benim....

-Başmüdürüm! Balık almaya izin verir misiniz?

-ye, sağlığın için ne adar istersen ye, demiş.

29. Çukçaya pasaport vermişler ama Çukça bir gün sonra tekrar yeni pasaport almaya gelmiş. Sormuşlar;

-Sana niçin tekrar yeni pasaport gerek?

-Önceki fotoğrafta sigara içmiyordum fakat şimdi sigaraya başladım, der.

NOTLAR

¹ Meydan Larousse, C:4,İstanbul, s. 524-525.; Kazak Ansiklopedisi, Almatı 2000, s.56, s.431.

² Elmira OMURZAK, Çukça Fıkraları, Türkistan 2001 (U.A.Y.T-K Ü. Fil. Fak. Türk Dili ve Edeb. Bl. Basılmamış Mezuniyet Tezi).

³ OMURZAK, a.g.e.;

⁴ Fıkra örnekleri; ANEKDOTI, "Çistiye Detektiv" Minsk 1997, s. 237-241 adlı kitap ve Erbolat Baytursinov(Baykonur 1970, mühendis), Nurperzent Apazov (Kızılorda 1983, öğrenci), Gulnaz Ömirzakova, (Kızılorda 1977, Üniversite mezunu, programcı) adlı kaynak kişilerden derlenen malzemeler ile Elmira Omurzak'ın İnternette yazdığı fıkralardan alınmıştır.